

พระอัยการทาส

วรรณนา จิระพงษ์ ปวีร์วรรต

ดอกรัก พยัคศรี เรียบเรียง^๑

รหัสเอกสาร	NPT001-019
ต้นฉบับ	สมุดไทย
อักษร	ไทย-ขอมไทย
ภาษา	ไทย-บาลี
เส้น	หมึก
ขนาด	๑๐ x ๓๕.๕ ซม.
สถานที่พบ	วัดท่าพูด ต. ไชยชุมพล อ. สามพราน จ. นครปฐม
จำนวนเล่ม	๑ เล่ม
สภาพเอกสาร	ไม่สมบูรณ์ สภาพฉีกขาดเกือบทั้งเล่ม

สมุดไทยขาวเล่มนี้มีชื่อที่สำรวจไว้แต่เดิมว่า “กฎหมายตราสามดวง” กล่าวถึงเรื่องทาส ในพระอัยการทาส

^๑ นักวิจัยประจำโครงการอ่านและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันตก ระยะเวลาที่ ๑ : วรรณกรรมวัดท่าพูด, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.

พระอัยการทาส

บิดามารดาประการหนึ่ง ทาสท่านให้ประการหนึ่ง คือ -----(ฉีกขาด)----- คนอันต้องทัณฑ์โทษประการหนึ่ง คือ ทาสอันได้เลี้ยงมาเมื่อกาลพุทฺธิกข^๒ ประการหนึ่ง คือทาสอันได้ด้วยเชลยประการหนึ่งเป็น ๗ ประการดังนี้ จักกล่าว ลักษณะทาสสินไถ่ -----(ฉีกขาด)----- ก่อน ไถ่ทาสมีสามประการโดยพระธรรมศาสตร์กล่าวดังนี้

ประการหนึ่งไถ่มิได้ขาดค่า

ประการหนึ่งไถ่ขาดค่า

ประการหนึ่งไถ่มิได้ใช้

อันว่าไถ่มิได้ขาดค่านั้นคือว่า ไถ่ฝากมีผู้ขายนายประกัน ถ้ามันหลบหนีหนีหายเอาแก่ผู้ขายนายประกันได้

อันว่าไถ่ขาดค่านั้นคือว่า ไถ่เต็มค่าแลท่านมิได้ประกัน มันหลบหนีหนีหายจะ ----(ลบเลื่อน)---- ผู้ขายนั้นมิได้

อันว่าไถ่ทาสมิได้ใช้นั้น คือว่าไถ่แล้วให้ผูกคอกไปก็ดี แลทาสนั้นขอผูกคอกไปก็ดี --- (ฉีกขาด)--- เองก็ดีแลผู้ไถ่มิได้ใช้

๑๐ มาตราหนึ่ง ถ้าผู้แลพ่อแม่ขายเงิน เอาชื่อลูกเมีย---(ฉีกขาด)--- คนใส่ในกรรมกรรมขาย ท่านว่าเป็นสิทธิ แม้เจ้าเงิน --- (ฉีกขาด)--- เจ้าเงินมีรู้ให้ตีด้วยลวดหนังโดยกำลังเบียดแล้วส่งให้แก่ --- (ฉีกขาด)--- กิ่งค้ำตัว เพราะผู้ไถ่นั้น มิพิจารณาแล

๑๑ มาตราหนึ่ง ผู้ใดบังอาจว่าตน --- (ลบเลื่อน)--- เรี่ยวแรง มีเพื่อนหลายคนก็ดี ผู้เดียวก็ดีไปกุมเกาะเบาะ แหรง^๑หญิงทาสทำจนด้วยแรง --- (ลบเลื่อน)--- แลหญิงนั้นร้องแรกขัดขวาง มีคนรู้เห็นได้ยิน ช่มชืนหญิงนั้นได้ถึงข้าเราก็คดี มิถึงข้าเราก็คดี พิจารณาเป็นสัตย์ให้ใหม่^๒ โดยพระราชาทศกษัตริย์กาเดิม ถ้าช่มชืนหญิงทาสมิขาด^๓ให้ใหม่ โดย --- (ฉีกขาด)--- บาดเจ็บอีกโสด^๔หนึ่ง พวกซึ่งไปด้วยนั้นให้ใหม่ก็หนึ่ง ถ้าชายหลายคนช่มชืนโทรมเอาหญิงนั้นให้ลงโทษแก่ชายนั้นด้วย ลวดหนังคนละ ๓๐ ที แล้วให้ใหม่ตามบรรดาศักดิ์เพราะเข้าในระวางกรรโชกบ้านเมืองท่าน

๑๒ มาตราหนึ่ง หญิงทาสทำชู้ด้วยชายสอง ชายนายเงินรู้จักดี มีรู้จักดี ชายทั้งสองตีฟันแทงกันตาย ท่านว่าให้ฆ่า ชายผู้ฆ่าตีฟันแทงนั้นตกไปตามกัน ถ้าทรงพระกรุณาไม่ให้ฆ่าตีให้ใหม่โดย --- (ฉีกขาด)---

^๒ ระยะเวลาหนึ่งที่ข้าวยากหมากแพง หรือระยะเวลาที่บ้านเมืองขาดแคลนอาหาร

^๑ แหรง เป็นคำโบราณ หมายถึง แหง

^๒ ใหม่ ในที่นี้เป็น กริยา หมายถึง ปรับเอา

^๓ บาดเจ็บ

^๔ โสด ในที่นี้หมายถึง อัน

ได้ ลูกขุน	ขุนหลวงพระไตรสี	๓	เข้ากัน ๑๑ คนชำระ พระราชกำหนด
	พระราชพิณิจไจราชปลัด		
	หลวงอภัยยา		
	พระมหาวชิราธรรม		
ราชบัณฑิตย	ขุนศรีวิโรหการ	๔	
	นายภิม		
	นายดอนเปเรียน		

บทพระอัยการอันมีอยู่ในหอหลวง เหตุตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไปไทยถูกถ่วงตามบาลี แลเนื้อความมิให้ผิดเพี้ยน ซ้ำกันได้ จัดเป็นหมวดเป็นเหล่าเข้าไว้แล้วทรงพระอุตสาหะทรงชำระตัดแปลงซึ่งบทอันวิปลาสนั้นให้ชอบโดยยุติธรรมไว้ ด้วยพระทัยทรงพระมหากรุณาคุณ จะให้เป็นประโยชน์แก่กษัตริย์อันจะดำรงแผ่นดินไปภายหน้า ครั้นชำระแล้วให้อาลักษณ์^๑ ชูบเศษหมึกสามฉบับไว้ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้หอหลวงฉบับหนึ่ง ไว้ ณ ศาลหลวงสำหรับลูกขุนฉบับหนึ่ง

คือผู้มาอาศัยอยู่ในคามเขตที่เรียกสวนไร่นาแห่งตน ตนจะว่าผู้้นั้นเป็นทาสมิได้ประการหนึ่ง เป็น ๖ ประการด้วยกัน ทาส ๖ ประการนี้ **ธาสกมุเมนลพุกเร** อันบุคคลสมควรจะพึงใช้ในทาสกรรมแห่งตนได้ ที่นี้จะกล่าวสาคดี อันมีตามมูลคดีวิวาท โดยพระราชบัญญัติจัดเป็นบทมาตราสืบมาดังนี้ ตรีพศศุ ๑ ๓ ๕ ๗ มะแม นักษัตรอาษาฒมาส^๒ สูข ปักษยเอกาทศ มีดีถัจจนทวาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าวรมาริบัติ ณ นรินทรบรมมหาจักรพรรดิราเมศวรราชาธิราชเดโชชัย พรหมเทพาติเทพตรีภูวนาธิเบศบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จ ณ พระที่นั่งบุษบกมาลามหาไพโรชนปราสาท โดยบูรพาภิमुख ทรงพระอนุสรณ์ค่านิ่งตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ แล้วมีพระราชโองการมา ณ บัณชुरสุรสีหนาท พระราชบัญญัติไว้ว่า ทาสควรจะใช้ในทาสกรรมมี ๗ ประการในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ คือ ทาสสินไถ่ประการหนึ่ง คือลูกทาสเกิดในเรือนเบี้ยประการหนึ่ง คือทาสได้มาแต่ราชกฤษฎีกา ถ้าผู้ตายเป็นทาสแล้วผู้ทำนั้น ดำนา ๔๐๐ ให้เอาทิวคูนทำนให้คิดเอาให้แก่ขายเงินเท่าค่าตัว เหลือมากน้อยเท่าใดเป็นค่าหญ้า สาร ส่วนตัวหญิงร่ายนั้นให้ประจานดูหญิงหาตัวมิได้ มีขู้สองขู้นั้นอย่าให้ไถ่ประจานเป็นอันขาดทีเดียว ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๓๐ ที แล้วส่งตัวคืนแก่ขายเงินมัน

๑ สิ้นฉบับแล้ว ฯ ๘ ๐๐๐

พระราชสีห์	} ทุกเล่มเป็นสำคัญ ถ้าพระ	เกษม	} เจริญพระสมุทพระราช
ปิดตรา พระคชสีห์		ไกรยจীর	
บัวแก้ว			

^๑ เสมียนในราชสำนัก

^๒ อาษาฒมาส (บาลี อาษาฒ, สันสกฤต อาสาพุท) หมายถึง เดือนที่แปดแห่งจันทรคติ

กำหนดบทพระอภัยการออกมาพิพากษากิจคดีใดๆ ลูกขุนทั้งปวงไม่เห็นเปิดตรา พระคชสีห์
สามดวงนี้ไซ้ร้ออย่าให้เชื้อฟังเป็นอันขาดทีเดียว ฯ ะ

พระราชสีห์
บัวแก้ว

ชาย

จักกล่าวลักษณะมูลคดีวิวาทด้วยคำสินไถ่ทาสเชลย หญิง เป็นต้นที่จะให้เกิดตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์
ว่า **ธาสิจธาสี** ทาสอันควรจะใช้ด้ามี ๗ ประการโดยบาลีดังนี้ **ธเนนวิกิเนยยวา** **ปุตตธาสามาตาปิตา** **ชาติธาส**
สาจนนกา **อฏฐนาสาจนตตกา** **ธฐฐาหตาทาสกา** **ทาสวณณปิสตตมา** ธิบายว่า **ทาสวณณ** อันว่าประเภทแห่ง
ทาสทั้งหลาย **สตตมา** มี ๗ จำพวก อันควรจะใช้ดังนี้ **ธเนนวิกิเนยยวา** คือทาสไถ่มาด้วยทรัพย์หนึ่ง **ปุตตธาสา** คือลูก
ทาสเกิดในเรือนเบี้ยหนึ่ง **มาตาปิตาจธาสกา** คือ ทาสไถ่มาแต่ฝ่ายข้างบิดามารดาหนึ่ง **ทินนภาจ** คือ ทาสมีผู้ให้หนึ่ง
อฏฐธาสาจ คือ ทาสอันไถ่ด้วยช่วยกังวลธุระทุกข์แห่งคนอันต้องทัณฑ์โทษหนึ่ง **ภตตกาจ** คือ ทาสอันไถ่เลี้ยงไว้ในกาล
เมื่อข้าวแพงหนึ่ง **ธฐฐาหตาทาสกา** คือ นำธงชัยไปรบศึกแล้วแลได้มาเป็นทาสเชลยหนึ่ง ทาส ๗ ประการดังนี้ควรจะใช้ได้

อนึ่ง ทาสอันมิควรจะใช้ได้นั้น ๖ ประการ มีพระบาลีดังนี้ **มูญจนาภิกษุธาสาจ** **พราหมณธานธาสกา** **ธาสโ**
เมติภิกษุภิกษุ **เขตตธาสาติจฏฐเรว** **ธาสโสมเมนลพฺภเร** ธิบายว่า **จฏฐธเวธธาสา** อันว่าทาสไม่ควรจะว่าทาสไม่ควร
จะใช้มี ๖ ประการ **มูญจนาจ** คือ ทาสอันโปรดเสียมิได้ใช้ประการหนึ่ง **ภิกษุธาสาจ** คือ ทาสอันตนโปรดให้บวชเป็น
สมณะประการหนึ่ง **พราหมณธานธาสกา** คือ ทาสอันตนโปรดให้ไปแก่พราหมณประการหนึ่ง **ธาสโเมติภิกษุภิกษุ** คือ
ภิกษุต่อภิกษุจะว่ากันเป็นทาสนั้นมิได้ประการหนึ่ง **อตติสลิณอญฺเษนา** คือ ผู้อื่นอันมั่นในสรีลาธิคุณมาพึงพำนักนี้อยู่จะ
ว่าเป็นทาสมิได้ประการหนึ่ง **เขตตธาสา**